

La 'perestroika' que mai

Al cap de deu anys d'aquella etapa d'esperança que va viure l'antiga Unió Soviètica, els seus protagonistes es mouen entre el desastre i la nostàlgia. Volien reformar la utopia i va caure tot amb l'imperi.

Mikhàil Gorbàtxov, el pare de la 'perestroika'. Allò que va començar com una renovació interna va posar fi al "socialisme utòpic".

L'any que en fa deu de la *perestroika* ha dut Rússia a una guerra i premonicions autoritàries. El 1995 havia d'acabar amb unes eleccions legislatives que acotessin el període de provisionalitat post-soviètica i obrissin les portes a unes altres eleccions, més cabdals: les presidencials previstes per al juny del 1996. Però ara com ara ningú no aposta ni un ruble per les convocatòries electorals, per més sondatges que hi hagi. Sondatges que diuen que el candidat més ben situat és l'etern perdedor Grigori Iavlinski, seguit, de lluny, del neoliberal Gaidar, el feixista Jirinovski, el comunista Ziugànov i el "social-patriota" Rutskoi. Els percentatges de Ieltsin minven i minven, com més va més.

Pels escassos demòcrates russos que encara creuen en la possibilitat d'un centreesquerra vertebrador, les expectatives de Iavlinski són tan engrescadores com fa deu anys ho eren els discursos de Mikhàil Gorbàtxov, les estadístiques no falsificades de Tatiana Zaslàvskaia o els primers passos de la *glasnost* avalada per Aleksandr Iàkovlev. Un hipotètic triomf electoral de Iavlinski significaria, en certa mesura, el retorn de l'esperit dels "500 dies". Significaria reprendre el fil del gran moviment regeneracionista que l'anunci de la *perestroika* va significar. Moviment en què van confluïr diversos corrents convençuts que calia sortir del marasme brejnevità, de l'empantanegament del neostalinisme, però que mai no es van posar d'acord sobre la fita, el com i a quin ritme.

Ara, quan han passat deu anys de l'encimbellament d'aquella paraula mítica, els aldarulls d'Almati del 1987 o els enfrontaments interètnics de Nagorno-Karabakh del 1988 semblen no res al costat de les runes de Grozni, runes que recorden cada dia que la malaltia de Rússia és una patologia d'estat, ancestral, i que aquell esperançador remei reformador o renovador va arribar tard i malament. I que no és gens estrany que Iavlinski, fill com és de la *perestroika*, hagi arribat sempre, no pas malament, però sí tard, i res no garanteix que això no torni a passar.

'Perestroika' disfressada. Tot i les envestides etíliques i dels enemics de dins i de fora del Kremlin i dels percentatges residuals

no va ser

dels sondatges, Borís Nikolàievitx Ieltsin sembla decidit a resistir i ha anunciat la seva disposició a repetir un nou mandat presidencial de cinc anys. Superat i desprestigiats el programa neoliberal de xoc del seu ex-incondicional Gaidar, Ieltsin mirava ara cap les expectatives socialdemòcrates que des de la direcció general de l'antiga televisió soviètica Ostantkino li preparava Aleksandr Iàkovlev.

Gorbatxov, ell també amb un projecte d'Unió Socialdemòcrata sota l'aixella, i amb una retòrica situada per damunt del bé i del mal, no pot evitar exclamacions iròniques sobre l'estreta col·laboració de Iàkovlev amb Ieltsin. Ve a dir, Gorbatxov, i no li falta raó, que resulta pintoresca l'aliança de pau que s'atribueix la paternitat de la *perestroika*, entre Iàkovlev i qui deia que la volia "radicalitzar" i a l'últim la va matar, és a dir, Ieltsin. I Gorbatxov recorda el temps del PCUS en què ell era líder suprem i va fer venir Ieltsin des de Svèrdlovsk perquè presidís el comitè municipal de Moscou i fes de burgmestre virtual de la capital de l'URSS, que era, allora, la ciutat més caòtica i corrupta de Rússia.

Borís Ieltsin no va poder resistir les seves inclinacions i va posar en marxa una "batllia" en què l'ho-mano-i-prou d'*apparàtxik* es barrejava amb l'estil més estripat de crits, bronques i aparicions pintoresques. Ieltsin va guanyar una gran popularitat quan va començar a saber-se que, ell mateix, exercia a vegades d'inspector dels mercats municipals per tal de controlar la corrupció. Mig disfressat Ieltsin anava a les parades de la plaça on sabia que hi havia carn distribuïda. La resposta negativa o l'estirabot grogler del venedor mafiós provocava el "saps qui sóc jo, camarada?" i una denúncia i represàlia immediates. La manera que tenia Ieltsin de fer la *perestroika* va xocar contra els interessos dels mafiós però també contra la sensibilitat dels seus buròcrates i va suscitar una campanya de l'ala dreta del PCUS, que Gorbatxov es va veure obligat a assumir i canalitzar.

L'eliminació política de qui després fou el primer president de la Rússia "democràtica" va tenir escenografia estalinista: acusacions, autocrítiques, confessions, plors i fins i tot un atac de cor que va fer sortir Ieltsin cap a l'hospital des de la sala de plenis del Comitè Municipal del PCUS, a la Plaça Vella. Aquell dia de tardor del 1987 molts d'aquells intel·lectuals gorbatxovians regeneracionistes estaven convençuts que el seu líder era terriblement injust amb aquell home primitiu, però gran defensor radical de la *perestroika*. Però l'objectiu de la *pe-*

La gran borrarxera democràtica que va ser la caiguda del mur i la dissolució del pacte de Varsòvia van menar el PCUS al desastre i l'URSS a la desaparició. A poc a poc, els símbols comunistes han anat abandonant els carrers i places de Rússia.

restroika no era allò que pensaven molts dels intel·lectuals, ni els escàndols de Ieltsin als mercats, ni el que es pensava que havia de ser Gorbatxov mateix. Les claus de la *perestroika*, les tenia guardades Aleksandr Iàkovlev. Ell sabia el què i el perquè.

"Perestroika bulldozer". L'ex-cap del KGB i ànima del cop d'estat d'agost del 1991 Vladímir Kríutxkov ho veu tan clar com els veterans comunistes catalans Margarida Abril i Josep Serradell, "Roman": va ser Iàkovlev qui, ja des de la seva joventut, quan estudiava i viatjava pels Estats Units i el Canadà, va elaborar la conspiració per destruir la Unió Soviètica. Segons aquesta visió Iàkovlev seria una mena d'agent *menxevic* infiltrat al rengles del PCUS que hauria esperat el millor moment per posar en marxa les seves maquinacions disfressades de renovació.

Quan sent dir tot això Iàkovlev no pot evitar que el seu forçat somriure de perplexitat desemoqui en una mirada de satisfacció. I no es gens difícil que, arribat en aquest punt, *mister glanost* s'acosti a un escriptor, obri un dels calaixos, agafi un plec de papers i comenci a llegir:

"La interpretació dogmàtica del marxisme-leninisme és tan antisaniària que hi moren totes les idees creatives i fins i tot les clàssiques. Llucifer és Llucifer i la seva pota diabòlica encara aixafa i destrueix tots els brots de nous pensaments. Des del punt de vista de la filosofia, tot això pot semblar una paradoxa; la paradoxa que tant agrada a la dialèctica. Des del punt de vista humà, això no té nom. És molt difícil de sintetitzar en un sol concepte el canibalisme social, el caïmisme (de Caïm), el petó de Judes i la mentida en la seva última fase de desenvolupament".

Aleksandr Nikolàievitx Iàkovlev assegura que va escriure aquestes reflexions íntimes el dia 3 de desembre del 1985, quan ja era a l'om-

bra de Mikhaïl Serguèievitx Gorbatxov, guiant les primeres iniciatives de la *perestroika*. Una *perestroika* que no va fracassar, segons Iàkovlev, perquè va complir el seu objectiu primordial: el de posar fi a la dictadura soviètica. Iàkovlev no afirma, però tampoc no nega, que ell fos l'impuls de l'estrepitós efecte dominó que, gestat a Polònia i Hongria, va mobilitzar els turistes-fugitius de la RDA fins a fer caure el mur de Berlín i, darrere, els règims de Sòfia, Praga, Bucarest i Moscou. Es a dir, per Iàkovlev la *perestroika* va ser una eina, un *bulldozer* per a enderrocar el sistema que ja era podrit. La visió de Iàkovlev és la més realista: la *perestroika* no va ser l'esperança de renovació del sistema: la *perestroika* va ser la fase terminal del sistema.

"I ara que els hem fet tota la feina bruta, què més esperen de nosaltres", lamentava Iàkovlev poques setmanes abans d'acceptar l'encàrrec de Ieltsin de dirigir la televisió ex-soviètica. "A vegades no entenc l'Occident; no entenc els polítics occidentals. Hem deslliurat Europa i el món d'una gran amenaça i quan els demanem que facin la seva part, que ajudin econòmicament Rússia, es queden paralitzats i permeten que el monstre imperial ressusciti... De debò que no l'entenc i em demano què més volen".

I *mister glasnost* se'n va anar a dirigir la televisió de Ieltsin i a reconduir informativament els nous processos imperials: el no a l'ampliació de l'OTAN, l'amenaça de la "pau freda", la matança de Grozni, la campanya presidencial. Li és fàcil de ser fidel al règim ieltsinista. Li va ser difícil de ser fidel a Gorbatxov perquè les *perestroikas* que l'un i l'altre tenien al cap no eren la mateixa *perestroika*. Per això no es parlen i Iàkovlev assegura que els discursos i els articles de Gorbatxov de més qualitat van ser els que ell mateix li va escriure. Sempre que pot, Iàkovlev ridiculitza Gorbatxov i recorda que mai no va ser un intel·lectual, sinó un *aparàtxik* amb dots de seductor.

L'ex-cap del KGB i ànima del cop d'estat d'agost del 1991 Vladímir Kriutxkov ho veu molt clar: Va ser Iàkovlev qui, ja des de la seva joventut, quan estudiava i viatjava pels Estats Units i el Canadà, va elaborar la conspiració per destruir la Unió Soviètica.

Borís Ieltsin vol repetir un nou mandat presidencial. La seva carrera política va començar amb Gorbatxov.

'Perestroika' i 'perestroikes'. Contemplar alguns episodis amb la perspectiva que dona el temps (deu anys) pot fer canviar fins i tot l'indole del que havien estat elogis. El "m'agrada Gorbatxov" de Margaret Thatcher o les frases d'admiració d'Arthur Miller van curullar la vanitat de Gorbatxov, però no el van ajudar a conèixer la realitat, ben altrament: el van empènyer a fer-se demòcrata precipitadament, improvisadament, fins i tot irresponsablement. Gorbatxov es va sentir admirat i contemplat pels demòcrates fins al punt que ell mateix també es va creure que ho era, demòcrata, i que podia compaginar aquell agradable descobriment amb les intrigues de la Plaça Vella, del Kremlin, del KGB i de la *nomenklatura*. Aleshores van començar a venir tots els mals. A batzegades, a cops d'improvisació i de no pocs sobresalts Gorbatxov va començar a voler anar molt lluny, "massa lluny", precisament perquè no sabia on anava.

I no sabia on anava perquè Gorbatxov no sabia, diguem, on era. No sabia o no volia adonar-se completament de la naturalesa del sistema que ell s'havia compromès a reformar per assegurar-se la supervivència. Perquè aquest és el fons de la qüestió: Gorbatxov va ser un *aparàtxik* a qui el sector més conscient de la *nomenklatura* —els kagebistes de Iuri Andròpov— va encomanar la missió d'apuntalar un règim que s'ensorrava. Un règim que difícilment es podia reformar amb consignes com "restabliment del poder dels soviets", "nou pensament",

"socialisme de mercat", "propietat cooperativa" o "propietat social individualitzada", "de primer la reforma econòmica i després la política", no, primerament la política i després l'econòmica, "pluralisme consensuat als soviets sí, partits no". Fins i tot quan invocava conceptes tan democràtics com "l'ésser humà centre de la societat" la retòrica gorbatxoviana continuava sense sintonitzar amb un estat i una societat que durant dècades havien tingut una relació sadomasoquista, bàrbara, genocida, totalment allunyada de les pràctiques humanistes. Un règim col·lectivista que dedicava més del 60% dels recursos a fabricar armes.

Gorbatxov no va parar de donar sostragades endavant i endarrere, saltant de la condició de demòcrata a

la d'aparàtxik. Però no pas un aparàtxik qualsevol, com el voldria classificar amb ressentiment Iàkovlev, sinó un aparàtxik amb personalitat, no pas rebel, però sí discutidor, amb idees pròpies i eficaç. Un dels seus portaveus, Andrei Gràtxov, s'acosta prou a l'especial psicologia del seu líder: "La paradoxa de Gorbàtxov és que cometia els errors no pas quan feia compromisos amb la realitat (que és el que ha de fer un polític), sinó quan es traïa a si mateix, quan s'estimava més les gestions d'un aparàtxik que no els procediments democràtics; més el secret que no pas la *glasnost*; més la utilitat que no els principis".

La gran borratxera democràtica que va ser la caiguda del mur de Berlín i la dissolució del pacte de Varsòvia van provocar en Gorbàtxov una mena de caparra, d'epilèpsia d'aparàtxikisme que el van portar al desastre. En el XVIII i últim Congrés del Partit del juliol de 1980 Gorbàtxov ja va començar a tenir en compte les veus més moderadament involucionistes que el convidaven a rectificar el rumb. Aquelles veus deien coses semblants a les que havia dit sempre el teòric de la "*perestroika* leninista" Iègor Ligàtxov: regeneració o estils de mercat, sí; *glasnost*, també, però tot plegat dins els límits del sistema socialista i soviètic i sense fer concessions a la democràcia burgesa.

La crisi del Golf va esclatar deu dies després de la clausura del Congrés del PCUS i va sorprendre l'URSS acomplexada i amb la guàrdia baixa. Gorbàtxov, només fou tingut una mica en compte un cop començada la guerra, quan va enviar Ievgueni Primàkov a Bagdad per convèncer Saddam Hussein. Tot això mentre el míssil Scud iraquians de fabricació soviètica fallaven i el ridícul intensificava l'antireformisme i l'antioccidentalisme de l'Exèrcit Roig i de l'aparell del PCUS.

El resultat d'aquella etapa d'involució va ser l'entrada als centres de poder dels qui volien una *perestroika* limitada a la salvaguarda dels seus interessos: Iànaiev, Pàvlov, Kríutxkov, Baklànov. Ells van fer el cop d'estat l'agost del 91, anunciant dos dies abans per Iàkovlev, mentre Gorbàtxov, una altra vegada enfilat al carro democràtic, estiujava a Crimea convençut que l'URSS era un socialisme "amb defectes", que ell tenia la missió històrica de reconvertir a la socialdemocràcia.

"Perestroika, mon amour". L'arribada de Gorbàtxov a Moscou des del seu captiveri de Foros va tenir dos moments especialment dramàtics. El primer, el va viure el líder soviètic a l'aeroport, on no va poder dissimular un atordiment que era també l'expressió d'una derrota. El segon moment de dolor és quan un home que havia estat amic, un dels anomenats "intel·lectuals de la *perestroika*",

IMPIVA

PLA D'INDÚSTRIA I MEDI AMBIENT

Objectius generals: Ajudar a adequar la indústria de la Comunitat Valenciana a la normativa nacional i comunitària. Promoure la minimització, el reciclatge i la reutilització de residus de la contaminació industrial. Fomentar la investigació i el desenvolupament tecnològic per a minimitzar, corregir o controlar la contaminació. Millorar el nivell de formació i sensibilització mediambiental.

PROGRAMA D'ADAPTACIÓ MEDIAMBIENTAL.

Objectiu: Ajudar les inversions dirigides a adaptar les indústries al marc jurídic mediambiental i a la minimització de generació de contaminants.

Actuacions que es poden ajudar: Inversions de posada al dia d'instal·lacions industrials per a complir amb les exigències mediambientals de les normatives vigents. Instal·lacions per a tractaments de residus, depuració d'afluent i aigües residuals industrials. Instal·lacions de recuperació, reciclatge i reutilització de residus. Inversions en sistemes de mesurament i control de la contaminació. Reconversió d'instal·lacions per a la fabricació de productes més nets. Contractació de serveis d'assessorament per a l'elaboració d'estudis mediambientals.

Beneficiaris: Empreses industrials instal·lades a la Comunitat Valenciana.

Ajudes: Màxim entre el 15% i el 50% del cost elegible, segons l'activitat a realitzar. Ajuda màxima de 20 milions per projecte i any.

PROGRAMA DE DESVOLUPAMENT TECNOLÒGIC MEDIAMBIENTAL.

Objectiu: Ajudar projectes d'innovació i desenvolupament de tecnologies netes, de correcció mediambiental o de minimització de la contaminació per a aplicar-la en la indústria.

Actuacions que es poden ajudar: Generació de tecnologies precompetitives adaptades a la indústria, i el desenvolupament d'innovacions tecnològiques de caràcter mediambiental. Projectes d'I+D Precompetitiva: Investigació bàsica, els resultats de la qual necessiten esforços addicionals per a convertir-se en nous productes o processos industrials més nets, o en equips de control i mesurament de la contaminació. Projectes d'I+D Competitiva: Desenvolupament de prototips de béns d'equip, investigació i desenvolupament de tecnologies netes, disseny de plantes pilot d'investigació preindustrial per a reduir l'impacte ambiental.

Beneficiaris: Projectes d'I+D Precompetitiva: Empreses, Universitats, Centres i Associacions d'Investigació. Projectes d'I+D Competitiva: Empreses Industrials instal·lades a la Comunitat Valenciana.

Ajudes: Projectes d'I+D Precompetitiva: Fins al 50% (60% per a PYMES) del cost elegible. Ajuda màxima de 20 milions per projecte i any. Per a les entitats no lucratives el màxim serà de 25 milions per projecte i any. Projectes d'I+D Competitiva: Fins al 30% (40% per a PYMES) del cost elegible. Ajuda màxima de 15 milions per projecte i any.

PROGRAMA DE PROMOCIÓ MEDIAMBIENTAL.

Objectiu: Fomentar les iniciatives de difusió i divulgació mediambiental en l'àmbit de les indústries, i millorar-ne el nivell de qualificació mediambiental del personal de les mateixes.

Actuacions que es poden ajudar: Sensibilització mediambiental en l'àmbit industrial. Accions de promoció i divulgació vinculades a la indústria i tecnologies del medi ambient. Formació mediambiental per a tècnics i professionals.

Beneficiaris: Institucions i Entitats no lucratives.

Ajudes: Fins al 100% del cost elegible del projecte.

TERMINI DE PRESENTACIÓ DE SOL·LICITUDS:

Fins al 31 de març de 1995.

INFORMACIÓ I PRESENTACIÓ DE SOL·LICITUDS:

IMPIVA, Institut de la Mitjana i Petita Indústria Valenciana.

ÀREA D'ENERGIA

C/ Avellanés, 14, 3r. F. 46003 VALÈNCIA

Tel. (96) 392 00 05. Fax (96) 391 44 60

DELEGACIÓ IMPIVA ALACANT

Av. Esportista Míriam Blasco, s/n. 03016 ALACANT

Tel. (96) 515 20 00. Fax (96) 515 22 70

PLA CO-FINANÇAT
PEL FEDER MITJANÇANT EL
PROGRAMA OPERATIU DE LA
COMUNITAT VALENCIANA 94-99

IMPIVA
GENERALITAT
VALENCIANA

li va dir en plena sessió del Parlament rus: "Com pot ser Mikhaïl Serguèievitx, que parreu encara de socialisme? Per què us obstineu a reformar el que és irreformable? És que no n'heu tingut prou? Què més necessiteu per a adonar-vos-en?" Qui deia tot això era Iuri Kariakin, un home que tres anys abans, a Barcelona, en el primer simposi internacional sobre la *perestroika*, no havia escatimat elogis i frases de solidaritat a Gorbatxov. Pel Kariakin de Barcelona (octubre de 1988) aquella era la tercera *perestroika* que calia salvar com fos. Les altres dues, la NEP dels anys 20, esclafada per Stalin, i la reforma de Khrúixtxov dels anys 50-60, aixafada per Brèjnev i els neostalinistes. Kariakin va ser el "publicista" del Grup Interregional de Diputats que va aplegar tots els parlamentaris que es deien demòcrates i que havien aconseguit escó al Primer Congrés de l'URSS sorgit d'unes eleccions pluralistes. Amb una barreja de vehemència, rigor i sentit de l'humor Kariakin va batejar la presidència d'aquell primer i últim grup que va encarnar parlamentàriament

ARXIU

Els combats de l'exèrcit rus dels 80 semblen no res al costat dels de Grozni. La malaltia de Rússia és una patologia d'estat.

la *perestroika*, amb el nom de *kulak* ("puny"), que insinuava la força del conjunt i la diversitat dels seus membres.

Però la fe de Iuri Kariakin en la *perestroika* que tant havia estimat es va anar diluint no sols a còpia de batzegades i improvisacions de Gorbatxov, sinó perquè amb el temps es va adonar que aquell "puny" parlamentari no era tan consistent com es pensava: un cop mort Andrei Sàkharov, Ieltsin no va amagar que l'única cosa que volia era el poder i prou. Gavril Pòpov també va ser una sorpresa un cop aconseguida la batllia de Moscou: se li atribueix una gran fortuna feta a cops de comissions per la privatització de les botigues. Només Kariakin mateix, i Iuri Afanàssiev van mantenir les seves posicions ètiques incorruptibles. És la força que encara els manté en guàrdia contra les tempestes que s'acosten. Però la

ferida per a aquella Rússia que van pensar que, a la fi, podia ser i que, finalment, un cop més, no va ser, es manté dolorosament oberta. Al cap de deu anys *perestroika* és una paraula de nostàlgies infinites.

Llibert Ferri

EXPOSICIÓ

ARTUR MARTORELL

Un educador del nostre temps

Palau Moja, del 7 de març al 9 d'abril.

